

kancelláriának, a guberniumnak, a tartományi főbizottságnak, a folytonos táblának, a városi előjáróságnak vagy a falvak bíráinak, esküdeinek. Három század távlatából már nehezen látjuk át azt, hogy hogyan működtek ezek az intézmények, melyiknek mi volt a kompetenciája, így a történeti néprajzi, illetve társadalomnéprajzi témafeldolgozások számára nélkülözhetetlen alapinformációkat tartalmaz a kötetnek ez a része. A katonai kar ismertetése különösen a Székelyföldet kutatók számára rendkívül hasznos, ugyanis az itteni ezredekről, a madéfalvi veszedelemről stb tartalmaz részletes leírásokat.

Az egyházak „generális” ismertetése alatt Benkő nem pusztán a különböző vallások, felekezetek jellemzőit összegzi, de rengeteg püspök életrajzi adatait, egyházi kollégium történetét dolgozza fel.

A könyv második része az 1999-ben már publikált *Transsilvania Specialis* javított kiadását tartalmazza. Benkő tudatában volt annak, hogy a részletes ismertetés talán még fontosabb, mint a generális áttekintés. Erdélyről rendkívül kevés részletes leírás volt e korban, így ha valaki egy-egy szűkebb vidékről szeretett volna információkat összegyűjteni, nem tehetett volna meg ezt. A magyarok földjét, székelyek földjét és szászok földjét külön tárgyalja a szerző, kisebb-nagyobb részletességgel ír a különböző településekről. Ehhez rengeteg forrást használ: nem pusztán a korábbi történetírók által leírtakat, de számos összeírást, régészeti,

történelmi, botanikai elemet használ fel. Ismerteti a falvakban lakó legfontosabb földesurakat is.

A kötet különlegesen fontos forrás, amelynek információit széles kutatócsoport segítségével lábjegyzetelték a szerkesztők. Ez különösen heroikus munka volt, ugyanis a fordító csupán a már megjelent *Transilvania Specialist* látta el jegyzetével, a *Generalis* rész magyarázatait a szerkesztők (Bordi Zsigmond Lóránd, Csáki Árpád, Kocs Irén, Vörösváry Gábor, Wanek Ferenc és a névtelenség mögé rejtőző Boér Hunor) végezték. A több mint 3900 jegyzetpont mellett részletes helynév- és személynévmutatók segítik a kutatókat a könyv adatai közötti eligazodásban.

Különösen érdekes a kötet külalakja: a kiadó törekedett arra, hogy visszaadja a kézirat külalakját. Benkő a kézírtaiban nagyobb betűvel vezetett egy főszöveget, ezt kisebb betűkkel gyakran részletesebben magyarázta mellékszövegekben. A kiadás során megtartották a szerkesztők ezt a szerzői alapkoncepciót.

A 876 oldalas, A4-es méretű, sok esetben 10-es és 8-as betűmérettel sűrűn szedett kötet fordítása, szerkesztése, lábjegyzetelése heroikus munka volt. Szinte hihetetlen, hogy majdnem 250 esztendőnek kellett eltelnie ahhoz, hogy immár magyarul is kézbe vehesse, tanulmányozhassa Benkő könyvét a régi erdélyi viszonyokra kíváncsi olvasó.

Szócsné Gazda Enikő

A székely népballadagyűjtés negyed évszázadnyi hiányosságát pótló hagyaték

Kanyaró Ferenc: Erdélyi népballadák és epikus énekek 1892–1905. Sajtó alá rendezte Olosz Katalin.

Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár 2015. 927 old.

Két ország három kézirat- és levéltáranyagának átkutatásával vált egységgé Kanyaró Ferencnek (1859–1910), a kolozsvári unitárius főgimnázium tanárának és diákjainak verses népi epikagyűjteménye. A népballadákat és epikus énekeket tartalmazó szétszóródott hagyaték

összegyűjtésének fáradságos feladata és megszerkesztése Olosz Katalin érdeme, aki a munkája eredményét tartalmazó kötetet bevezető tanulmánnyal, jegyzetekkel ellátva a Kriza János Néprajzi Társaság kiadványaként tette közzé 2015-ben.

Sándor Cecília (1993) – néprajz szakos mesterképzős hallgató, BBTE, Magyar Néprajz és Antropológiai Intézet, Kolozsvár, ceciliansandor@yahoo.com

Az igen terjedelmes, 927 oldalas könyvet dr. Keszeg Vilmos lektorálta, a könyv előlapján a kolozsvári unitárius főgimnáziumot (1896/97-ben) ábrázoló borítótervet Szentes Zágon, a térképet Nagy Béla készítette. A tördelést Sütő Ferenc végezte, és a diákgyűjtők képmását egykori érettségi tablóról Szakál Anna fényképezte. A borítólap belső oldalán található jelmagyarázattal kiegészített térkép mintegy témamejelölésként szemlélteti Kanyaró Ferenc és tanítványainak gyűjtőterületeit, illetve az egyes területeken felgyűjtött balladák mennyiségi adatait.

A kötetben Olosz Katalin többre vállalkozik, mint egyszerű forrásközlés, hiszen részletekbe menően ismerteti az olvasóval a hagyaték összegyűjtésének útját, a kutatómunka során szerzett tapasztalatait, valamint a forrásanyag feldolgozásának módszertanát, a rekonstrukció szempontjait.

A gyűjtés közreadója előbb *Előljáróban* című alatt a szaktudomány számára eddig ismeretlen hagyaték értékét és fontosságát ismerteti. Kanyaró Ferenc „a magyar folklorisztikában elsőként állított össze olyan népköltési gyűjteményt, mely kizárólag csak balladákat és epikus énekeket tartalmazott” – írja. E több száz szöveget számláló gyűjtés nemcsak mennyiségi szempontból rendkívüli teljesítmény, hanem a székely népballadagyűjtés két nagy korszaka közötti űrnek a hiánypótlása is. Olosz Katalin beszámol a balladakutatásnak arról az időszakáról, amely Kriza János *Vadrózsák* című gyűjteményének megjelenése (1863) és a 20. század elején új folklórszemléletet érvényesítő gyűjtési mozgalom közé esik. Erről a köztes negyed évszázadról a magyar folklorisztikának eddig alig volt ismerete.

A szájhagyományozódó szövegek kutatása arra is rávilágít, hogy Erdélyben, legfőképp Székelyföldön a balladaköltészet milyen változásokon ment keresztül negyven-ötven év alatt. Kanyaró Ferenc a maga idejében úttörő szemléletet alkalmazott, hiszen nemcsak szövegek gyűjtésére buzdította tanítványait, hanem a szövegváltozatok felgyűjtésére, időbeli előfordulásuk problémáinak vizsgálatára is figyelmet fordítva még az új

balladák keletkezésére és az adatközlő személyének megismerésére is. Olosz Katalin ebben a részben szerényen hajt fejet a „méltatlanul elfelejtett” irányító tanár és egykori diákgyűjtői előtt.

A következő fejezetben *Két kor küszöbén. Egy folklórgyűjtő tanár a 19–20. század fordulóján* címmel az olvasó Kanyaró Ferenc nyomdokába lép, először megismerve Olosz Katalin kutatói munkáját, majd a 19. századi folklórgyűjtő tanár életútját. Olosz Katalin elmeséli, ahogyan a különböző kéziratárakban fennmaradt levelezések töredékei a kutatóban újtára indítottak egy-egy feltételezést: hol van a kézirat? vajon megvan-e egyáltalán? túlélte-e a 20. század viszontagságait? – ezek voltak a benne megfogalmazódó első kérdések. Végül a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumában megtalált, 275 balladát tartalmazó, 348 lap terjedelmű, *Székely népballadák és románcok* címmel ellátott gyűjtemény és a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltárban őrzött, Kanyaró Ferenc halála után összegyűjtött papírokon tárolt szellemi hagyaték jelentett számára bizonyosságot.

Példaértékű munka, melyben Olosz Katalin folyamatosan válaszokat remélő kérdések hálójában jutott egyik adattól a másikig, levelezésekben, feljegyzésekben keresve az utalásokat, szétszórta találva újabb támpontokat, melyeket mozaikszerűen formált egységes képpé. A teljes balladaállomány számbavételével körvonalazódott, hogy a kolozsvári unitárius kollégium diákjai nem kizárólag balladákat írtak le, hanem olykor egész népdalgyűjteményeket, népies műdalok sokaságát tartalmazó füzeteket adtak le tanárunknak, melyekből azonosíthatóvá váltak a gyűjtők, illetve megközelíthető pontossággal a gyűjtések ideje, helyei és a fontosabb gyűjtési támpontok is.

A kötetből az olvasó megismerheti az önerőből, szorgalma, kitartása révén kiváló szaktudásra szert tevő, tordai születésű Kanyaró Ferenc személyiségét és életpályáját. A magyar nyelvet, irodalmat és bölcsészetet oktató tanárt, akit úgy ismertek, mint ígéretes Zrínyi-kutatót, és akinek irodalomtörténeti és egyháztörténeti szakírói tevékenysége, nagyszerű

munkái mégis elfeledetté váltak. Korának egyik legtájékozottabb folklórkutatója volt, aki ismerte a népköltési kiadványokat, naprakész volt-a legújabb szakirodalommal, a gyűjtők módszertanával, és így munkáit a szakirodalmi tájékozottság, a pontos műfajelméleti-műfajttörténeti megállapítások jellemezték. A gyűjtések során kiemelt jelentőséget fordított az adatközlők nyelvhasználatára, a helyi nyelvjárás sajátosságainak megőrzésére és feltüntetésére. *A gyűjtéstől a publikálásig* című rész a szövegrendezési elveket és a gyakorlati problémákat mutatja be. Így például azt, ahogyan a gyűjtő a dallam nélküli lejegyzéseket logikai vagy frazeológiai egységekre, versszakokra bontotta.

A szerző a Kanyaró-hagyatékát az európai népballadák típuskatalógusának tíz nagy csoportja szerint osztályozta, illetve azokon belül további tematikus alfejezetekre tagolta. A kötet legterjedelmesebb része az összesen 421 tételt tartalmazó szövegekgyűjtemény, melyek között találhatunk mágikus-mitikus balladákat, legendaballadákat, szerelmi balladákat, családi balladákat, társadalmi konfliktusokhoz kapcsolódó, történeti balladákat, vitézi, bujdosó- és rabénekeket, hősi énekeket, sirató és balesetballadákat, bűntényballadákat, valamint tréfas és csúfolódó énekeket. *A Jegyzetekben* az egyes balladák, az eredeti feljegyzések és a másolatok leőhelyére vonatkozó adatok árnyalják a gyűjtőmunka ismertetését. A szakirodalmi rövidítések,

a szójegyzék, az irodalomjegyzék után a Olosz Katalin Kanyaró Ferenc munkáinak jegyzékét teszi közzé, tájékoztatva az olvasót arról, hogy a folklórgyűjtés mellett milyen más témák foglalkoztatták, miről írt és publikált.

A kötet további részében név szerint ismerhetjük meg a gyűjtésbe bekapcsolódó diákokat, majd az ismeretlen gyűjtőktől, valamint korábbi gyűjteményekből származó adatokat. A kötet típusmutatóval, személynévmutatóval, a földrajzi nevek és gyűjtőpontok ismertetésével, szójegyzékkel, valamint képtárral zárul.

Befejezőképp elmondható, hogy a kötet jelentőségét és tudományos értékét egyrészt hiánypótló jellege, a felbecsülhetetlen forrásértékkel rendelkező iratok közzététele alapozza meg, másrészt Olosz Katalin munkája, a kutatás folyamatának feltárása, az alkalmazott módszertani megközelítés ismertetése és a filológiai pontosság, mely példaértékű mintaként szolgálhat hasonló témák és értelmezések elkészítéséhez. A szétszóródott hagyatékredékek összegyűjtésének választékos nyelvezetű, precízen szerkesztett és adatolt történetleírása hasznos és izgalmas olvasmányt kínálhat nemcsak a szűkebb szakma, hanem a szélesebb olvasóközönség számára is. Meggyőződésem, hogy e nagy horderejű munka az eddiginél nagyobb visszhangot is megérdemel.

Sándor Cecília

Sztánai Füzetek és Kis magyar néprajz

Kovács Ágnes: Népmese és közművelődés.

Művelődés Egyesület – Szentimrei Alapítvány, Kolozsvár – Sztána 2014. 132 old. (Sztánai Füzetek 16.)

A Sztánai Füzetek sorozat 16. kötete Kovács Ágnes folklórkutató 57 rádió-előadásának szövegét tartalmazza. A magyar rádió *Kis magyar néprajz* műsorában 1972–1982 között elhangzott előadások könyvváltozatának háttérét egy a 20. században elkezdődött és napjainkig tovább élő,

alkotó, teremtő csodálatos családtörténet képezi. A kötet a hátsó borítóján (valamint *A kiadásról* szóló utolsó részében) olvasható ismertető szöveg szerint „6-8 perces minisszék, könyvrecenziók, közérthetően elmondott általános ismeretek” könyvvé formált változata. A könyv a Művelődés

Tekei Erika (1970) – doktorandus, BBTE, Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, tekeierika@gmail.com